

Dobrzycki, Stanisław

"Der Briefwechsel von Johann Bernoulli", Basel 1955 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1/4, 817-818

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wykaz źródeł rękopiśmiennych, monografii o Monge'u, artykułów encyklopedycznych i encyklopedii, dzieł i studiów o charakterze historycznym oraz dzieł i rozpraw poświęconych naukom i ich historii. Wreszcie skorowidz podaje nazwiska cytowanych osób.

Omawiane monografie R. Tatona o dwóch wielkich francuskich odnowicielach geometrii uznać należy niewątpliwie za bardzo cenne dzieła, z którymi powinien zapoznać się każdy, kto zajmuje się historią geometrii.

St. Dobrzycki

Der Briefwechsel von Johann Bernoulli. Band I. Birkhäuser Verlag, Basel 1955. S. 531.

W historii nauk matematycznych jedynym w swoim rodzaju zjawiskiem była dynastia bazylejskich matematyków Bernoullich, których działalność naukowa przypadła na lata 1690—1800: w pierwszym pokoleniu bracia Jakub I i Jan I, w drugim Mikołaj I, ich bratanek oraz synowie Jana — Mikołaj II, Daniel I i Jan II, wreszcie w trzecim — synowie tego ostatniego Jan III, Daniel II i Jakub II. Gwiazdami pierwszej wielkości w tej matematycznej konstelacji byli Jakub I (1655—1705), Jan I (1667—1748) i Daniel I (1700—1782); uczniem Jana I był Leonard Euler (1707—1783), także bazylejczyk, którego gigantyczna postać dominuje nad historią matematyki XVIII wieku.

Staraniem Towarzystwa Przyrodniczego w Bazylei ukazał się pierwszy tom zakrojonego na 20—25 tomów wydawnictwa, obejmujące pisma zbiorowe Jana, Jakuba i młodszych Bernoullich: *Der Briefwechsel von Johann Bernoulli*.

W obszernej przedmowie, mającej właściwie charakter samodzielnej rozprawy, wydawca prof. dr O. Spiess (Bazylea) kreśli interesujący opis losów rozproszonych po Europie pism Bernoullich i ich obfitej korespondencji naukowej. Odszukanie dużej części tej spuścizny (m. in. w Sztokholmie) było w znacznym stopniu zasługą zurychskiego astronoma Rudolfa Wolfa (1816—1893), autora cennego czterotomowego dzieła *Biographien zur Kulturgeschichte der Schweiz*. W drugiej części przedmowy wydawca zajmuje się opisem i klasyfikacją całej spuścizny naukowej Bernoullich, wreszcie przedstawia plan wydawnictwa: pierwsza seria obejmować ma korespondencję Jana I (6 tomów) oraz Daniela, Jana II i Mikołaja I. Druga seria objąć ma w 6 tomach pisma zbiorowe starszych Bernoullich, głównie Jakuba I i Jana I, częściowo także Mikołajów I i II. Dwa dalsze tomy tej serii zawierać będą pisma i korespondencję Jakuba Hermanna (1678—1733) ucznia Jana I. W 3 tomach trzeciej serii ukazać się mają pisma młodszych Bernoullich, Daniela, Jana II i jego synów. Wreszcie w dodatkowym tomie znajdzie się biografia naukowa wszystkich wymienionych matematyków, ich ikonografia i wykaz wszystkich drukowanych i niedrukowanych ich pism oraz ich korespondencji.

Pierwszy tom korespondencji Jana I podzielił wydawca na trzy grupy: grupa A obejmuje listy Jana do brata Jakuba, grupa B — korespondencję z uczynym markizem Wilhelmem de l'Hôpital, grupa C — różne listy z lat 1693—1706. Każdą z grup poprzedził wydawca obszernym wstępem krytycznym. W dodatku znajdujemy chronologiczny wykaz listów, bibliografię drukowanych pism markiza de l'Hôpital, wykaz literatury, skorowidz zagadnień matematycznych omawianych w korespondencji, wreszcie skorowidz nazwisk.

Dzięki wzorowemu pod każdym względem opracowaniu, pierwszy tom pism zbiorowych Bernoullich uznać należy za bogate źródło informacji dla badacza rozwoju analizy matematycznej i jej zastosowań w latach 1690—1705.

Szata zewnętrzna książki, jak we wszystkich wydawnictwach Birkhäusera w Bazylei, wytworna.

St. Dobrzycki

Michele Giua, *La Storia della Chimica*, Chiantore Toriono 1946, s. 392 + VIII, 10 rys. 1 tabl.

Włoska literatura dotycząca historii chemii jest dość duża. Wspomnieć wystarczy książki takich autorów, jak: J. Guareschi, M. Poce, G. Baccioni, G. Carbonelli, G. Testi, E. Meyera (tłumaczenie z niemieckiego).

Michele Giua w opracowaniu swej książki starał się podejść do tematu inaczej niż jego poprzednicy i chciał w oparciu o metodę epistemologiczną — jak sam zaznacza we wstępie — dać nową syntezę historii chemii, wykorzystując wszystkie dotychczasowe ważniejsze prace monograficzne. Autor dzieli historię chemii na pięć okresów: 1. okres przedalchemiczny do IV wieku n. e., 2. okres alchemiczny do XVI wieku, 3. okres unifikacji, obejmujący podokresy: a) jatrochemii, b) pneumatocemii, c) teorii flogistonu, d) teorii antiflogi-
stycznych, 4. okres praw ilościowych, 5. okres chemii współczesnej od r. 1860 do chwili obecnej.

Pierwsze dwa okresy są potraktowane w omawianej książce bardzo po-
bieżnie i nie wnoszą nic nowego, a krótkie notki biograficzne dotyczące róż-
nych postaci nie zawsze są ścisłe. Np. wiadomości podane o Geberze są nie-
zgodne z badaniami P. Krausa. Izaaka Holandusa autor umieszcza w XV wie-
ku, gdy natomiast wiadomo, iż ten działał pod koniec wieku XVI. Wymienienie
Basiliusa Valentynusa i Wiktora Algarota jako tych, co pierwsi pisali o anty-
monie stwarza pozory, że byli oni tymi pierwszymi, którzy dali pierwsze
wiadomości o tej substancji. Autor wspominając *aurum potabile* przytacza
jako pierwszego, który na ten temat pisał, francuskiego lekarza Dawida de
Blanis († 1640), gdy natomiast lek ten opisywany był już w początkach XVI
wieku przez wielu autorów.

W rozdziale omawiającym jatrochemię napotykamy nazwiska XVII-wiecz-
nych zwolenników tego kierunku w medycynie, nie ma natomiast wzmianki